

Александар КРСТИЋ
Историјски институт
Београд

ПОСЕДИ МОНАСТИРА ДРЕНЧЕ И ЖДРЕЛА У БРАНИЧЕВУ ИЗ ВРЕМЕНА КНЕЗА ЛАЗАРА

Поседи које су на територији Браничева имали манастири Дренча и Ждрело (Горњак) били су у више наврата предмет интересовања истраживача српске средњовековне прошлости. Миодраг Ал. Пурковић укључио их је у свој преглед средњовековних сеоских насеља у Србији,¹ а питањем поседа ових манастира бавио се и Михаило Динић у расправи *Браничево у средњем веку*.² Милица Николић је пре више од три деценије посветила посебну расправу властелинству манастира Ждрело.³ Након ње, и Андрија Веселиновић се у свом раду о североисточној Србији у средњем веку осврнуо на браничевске поседе Дренче и Ждрела.⁴ Резултати до којих су наведени аутори дошли коришћени су и у коментарима најновијег издања повеља кнеза Лазара.⁵ Ипак, досадашњим истраживањима нису на задовољавајући начин реконструисана браничевска властелинства ма-

---

¹ М. Пурковић, *Попис села у средњовековној Србији*, п. о. из Годишњака Скопског филозофског факултета 4 (1939-1940) 53-160.

² М. Динић, *Браничево у средњем веку*, Пожаревац 1958, 1-36 (=Српске земље у средњем веку, Београд 1978, 84-112).

³ М. Николић, *Властелинство манастира Ждрела (Горњака)*, Историјски часопис (=ИЧ) 20 (1973) 149-155.

⁴ А. Веселиновић, *Североисточна Србија у средњем веку*, Историјски гласник (=ИГ) 1-2 (1987) 43-73.

Неспорно убицирана села манастира Ждрело користио је за одређивање српско-турске границе С. Мишић, *Поход султана Мусе на Деспотовину 1413. године и источна српско-турска граница*, ИГ 1-2 (1987) 82.

⁵ А. Младеновић, *Повеље кнеза Лазара: текст, коментари, снимци*, Београд 2003, 36-39, 178.

настира Дренча и Ждрело, будући да су се у поменутиим радовима поткрале неке нетачне убикације насеља, али и погрешна тумачења текста манастирских повеља. У решавању ових проблема, поред топономастичког материјала и теренских истраживања,⁶ велику помоћ пружају и први сачувани османски пописи Браничева: дефтер Браничевског субашилука из 1467. године,⁷ и још непубликовани дефтер Смедеревског санцака из 1476/8. године.⁸

1. Метох манастира Дренче у Браничеву

Манастир Дренчу, 4 км северно од Александровца, основао је монах Доротеј заједно са сином Данилом, будућим патријархом Данилом III (1390/1-1399?). О Доротеју се данас мало зна: није познато ни његово световно име, али се дâ закључити да је припадао кругу блиских сарадника кнеза Лазара.⁹ Моћни властелин који је имао бројне поседе, бар неке од њих, а оне у Браничеву скоро сигурно, добио је од самодржавног кнеза.¹⁰ Доротејев син Данило III, изабран

---

⁶ Учествујући и лично у теренским, историјско-географским истраживањима на простору Браничева августа 2001. године, са екипом Филозофског факултета из Београда коју су предводили проф. др Синиша Мишић, др Даница Поповић и мр Душан Мркобрад, а у којој су били и мр Јелена Мргић, Милорад Ђорђевић и Славица Јовановић, имао сам прилику да разрешим одређене дилеме око убицирања појединих насеља и дођем до неких резултата које делом и овде саопштавам.

⁷ М. Stojaković, *Braničevski defter*, Beograd 1987.

⁸ *Vaşbakanlık Arşivi, Tapu tahrir defteri* (=BVA TTD) No. 16 (1476). Захваљујући сарадњи са колегицом др Емом Миљковић-Бојанић на убикацији насеља у Браничеву пописаних 1476. године, било је могуће исправити читање одређеног броја топонима у Стојаковићевом издању Браничевског дефтера из 1467. године.

⁹ Предложена идентификација Доротеја са деспотом Иванишем не може се сматрати доказаном: В. Петковић, *Ко је био оснивач манастира Дренче*, *Старинар* 2 (1951) 57-58; М. Шуица, *Немирно доба српског средњег века. Властела обласних господара*, Београд 2000, 93-94.

¹⁰ А. Младеновић, *Повеље*, 181. Кнез Лазар овладао је Браничевом после победе над Растислалићима 1379. године, па су у његове руке доспели бројни поседе које је могао да дели манастирима, али и својим присталицама међу световном властелом: М. Динић, *Браничево*, 98-99; Idem, *Растислалићи, Прилог историји распадања Српског царства*, Зборник радова Византолошког института 2 (1953) 139-144; Р. Михаљчић, *Крај Српског Царства*, Београд 2001, 273-275.

за патријарха уз снажну подршку Лазаревих наследника, један је од најзаслужнијих за утемељивање култа светог кнеза Лазара.¹¹ Пошто су се отац и син замонашили, добили су од кнеза Лазара и патријарха Спиридона дозволу да у Дренчи оснују манастир посвећен Ваведењу Пресвете Богородице, коме су 1382. године поклонили низ села и заселака у околини манастира, широј околини Крушевца, у Браничеву, као и 50 литара сребра годишње из Новог Брда.¹²

Браничевске поседе дароване манастиру Дренчи ктиторска повеља наводи овако: И^т Браникеѣ на рѣцѣ Вителнице село Драганк. Село Бѣѣновци. Трѣгѣ Кла. Село Хмелѣци двои. Село Ирѣновниѣ. село Ялтоманѣ. село Ковилк, село Длѣбоки. село Бнен. село Драгољѣвѣц. село Бковѣцк. село Гарове, село Лакни.¹³ Део властелинства манастира Дренче који се налазио у Браничеву обухватао је, дакле, тринаест села и један трг. Настојећи да убицира наведена села, Миодраг Ал. Пурковић је закључио да је Кобиље идентично са данашњим истоименим селом које се налази југоисточно од Малог Црнића. Село "Хмелѣци двоји" одговарало би можда данашњој Мелници, источно од Петровца на Млави, док би Гарове било данашње Гарово јужно од Великог Градишта, а село Длбоки вероватно садашња Дубока код Кучева. Пурковић је такође претпоставио да је село Драгољевац данас Драговац западно од Пожаревца, Буковче Буковска јужно од Кучева, а Лачни, односно Лазни како је овај топоним читао Стојан Новаковић,¹⁴ Лазница северно од Жагубице. Коначно, како се у Рава-

¹¹ Ђ. Сп. Радојичић, *Избор патријарха Данила III и канонизација кнеза Лазара*, Гласник Скопског научног друштва 21 (1940) 33-81; М. Пурковић, *Српски патријарси средњег века*, Диселдорф 1976, 127-134; Р. Михаљчић, *Лазар Хребељановић, историја, култ и предање*, Београд 2001, 142-148, 159-162; *Историја српског народа (=ИСН) 2*, Београд 1982, 109-111, 129-132; М. Благојевић-Д. Медаковић, *Историја српске државности I*, Нови Сад 2000, 258-261.

¹² Кнежева повеља и патријархова потврда нису сачуване, већ само Доротејев акт, који је по садржини ктиторски типик: А. Младеновић, *Повеље*, 180-181, где су наведена и ранија издања. О манастирским поседима: М. Динић, *Југозападна Србија у средњем веку*, Српске земље, 74-75; М. Благојевић, *Манастирски поседе Крушевачког краја*, Крушевац кроз векове, Крушевац 1972, 33, 37-39. О манастиру Дренчи: В. Ристић, *Моравска архитектура*, Крушевац 1996, на више места, са ранијом литературом.

¹³ А. Младеновић, *Повеље*, 181.

¹⁴ С. Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд 1912, 764.

ничкој повељи при одређивању међа раваничког метоха у *Пеку* који су чинила села Крушевац, Житковица, Гудречи и Војинци помиње Жрновница, Пурковић је закључио да се ово село манастира Дренче налазило негде код Голупца.¹⁵ Михаило Динић је констатовао да Кула и Кобиље постоје и данас, прихватио је и предложену убикацију села Хмељаци, али је одбацио остале Пурковићеве идентификације, тумачећи текст повеље тако да су сви поседи Дренче у Браничеву лежали на реци Вителници, садашњој Витовници, десној притоци Млаве. Зато је закључио да се остала Дренчина села у Браничеву не могу идентификовати.¹⁶

Предложене идентификације Куле и Кобиља са данашњим насељима у општини Мало Црниће су заиста неспорне, али Хмељаци нису исто што и данашња Мелница. Села "Хмељаци двоји" (значи Горњи и Доњи Хмељак) треба тражити на потесима Мељак и Мељачко поље, поред потока Мељак, између Божевца, Куле и Кобиља.¹⁷ Лако је могуће убицирати и село Бегуновци, чији се траг очувао у називу брда Бегуновац, са југозападне стране села Кула.¹⁸ Део повеље манастира Дренче који набраја поседе у Браничеву заиста је стилизован тако да се може извући закључак да су се сва манастирска села налазила на Витовници. Овакво схватање поткрепљује и чињеница да се Бегуновци, Кула и Хмељаци налазе на овој реци, а Кобиље у њеној близини. Ипак, Динићево схватање да су сва села овог властелинства лежала у долини реке Витовнице је погрешно, као што ћемо то сада показати.

У првом сачуваном дефтеру Браничевског субашилука (вилајета) из 1467. године, пописана су и нека од села која су 85 година раније припадала властелинству манастира Дренче. Поред Куле у нахији Ждрело, која је задржала статус трга (пазарног места), у деф-

---

¹⁵ М. Пурковић, *Попис села*, 70, 77, 85, 89, 94, 102, 109, 153. Жрновница у Раваничкој повељи: А. Младеновић, *Повеље*, 54, 93.

¹⁶ М. Динић, *Браничево*, 85. Овај Динићев закључак прихватио је и А. Веселиновић, *Североисточна Србија*, 46.

¹⁷ Топографска карта Војногеографског института, размер 1:100.000, секција Велико Градиште; Пољопривредна карта Србије из 1947, размер 1:25.000, секција Божевац; Д. Ђокић-Д. Јацановић, *Топографска грађа Стига*, Viminacium 7 (1992) 93.

¹⁸ Топографска карта 1:100.000, секција Велико Градиште; Д. Ђокић-Д. Јацановић, *Топографска грађа Стига*, 90.

тер су убележена и села Бегуновци и Кобиљево у нахији Лучица и мезра Кобиље у нахији Пек, затим по једно село Дубока у нахијама Пек и Ждрело, те мезра Гари и село Драгуловац у нахији Пек. Осим тога, уписано је и село Буковица у нахији Лучица, чији назив се може читати и као Буковче.¹⁹ Поред наведених, у дефтеру из 1476. године убележено је и село Дубока у Звижду, насељено власима, а мезра Гареве је прерасла у село са 16 кућа.²⁰ Дакле, као што је сасвим неспорно да пазар Кула и села Бегуновци и Кобиљево из првих дефтера одговарају тргу Кули и селима Бегуновци и Кобиље из Дренчине повеље, тако је исто јасно да мезра Гари, односно село Гареве и село Драгуловац одговарају средњовековним селима Гарову и Драгољевцу. Према томе, Дренчин посед Гарове је заиста данашње Гареве, како је то закључио и Пурковић, али се његова идентификација Драгољевца са Драговцем код Пожаревца не може прихватити. Драговац је такође уписан у првим дефтерима Браничева, па самим тим није идентичан са Драгуловцем, тј. Драгољевцем, који се налазио на данашњем потесу Драгуљевац (Драгуљево) у атару села Макце јужно од Великог Градишта.²¹ Додатна потврда оваквих убикација Гарова и Драгољевца је и њихов положај на терену: наиме, село Гареве суседно је селу Макце, од кога је удаљено 4 км.

Теже је одредити која је од три Дубоке из друге половине 15. века идентична са Дренчиним селом Дубоки. Дубока у нахији Ждрело одговара вероватно данашњем селу Дубочка северозападно од Петровца, а Дубока из нахије Звижд 1476. године истоименом селу североисточно од Кучева. Село Дубока у Пеку данас не постоји, а ситуација на терену оставља више могућности за његову убикацију.²² Са друге, стране, у атару Божевца, северно од Куле, поред пото-

¹⁹ М. Stojaković, *Braničevski tefter*, 116, 123, 146, 204, 210-211, 222, 246, 266-267, 287-288.

²⁰ ВВА ТТД 16 (1476).

²¹ Генералштабна карта Краљевине Србије, размер 1:75.000 из 1883. (ревизија 1898), секција В. Градиште. На локалитету се налазе видљиви остаци цркве: Д. Радвановић, *Археолошка налазишта са сакралним садржајем на подручју Подунавског и Браничевског округа*, Споменици Смедеревља и Браничева 1, Смедерево 1997, 239.

²² Село је могло да се налази на потесу Дубоково код села Поникве, између Голупца и Великог Градишта, или на неком од Дубоких потока. Један се улива у Туман-

ка Мељак постоји потес Дубока, па је врло могуће да село Длбоки треба повезати управо са овом локацијом.²³ Што се села Буковче тиче, речено је већ да је једно Буковче (или Буковац, Буковица) убележено у дефтерима из 1467. и 1476. године у нахији Лучица.²⁴ У атару села Крављи До, западно од Малог Црнића, постоји поток Буковчић и потес и брдо Буковац, и ту највероватније треба тражити поменуто село.²⁵ У односу на село Буковска у Звижду, које није убележено у дефтерима из друге половине 15. века, оваква идентификација се чини прихватљивијом, будући да је Буковац код Крављег Дола ближи убицираним Дренчиним поседима и комуникационо много боље повезан са њима.

Дренчина села Дражање, Жрновница, Алтоманце, Бунеи и Лачни нису убележена у дефтерима из 1467. и 1476. године ни као насеља, ни као напуштене мезре (селишта, односно сејалишта). Ова села су после 1459. године трајно нестала, па им се више није сачувао никакав траг на терену, на основу кога би могао да буде одређен њихов некадашњи положај.²⁶ Ни Хмељаци нису убележени у овим дефтерима, али се у њима зато јавља Смиљак у нахији Лучица. Док је 1467. године био ненастањена мезра која се сеје извана, деценију касније насељавала су га три рајинска и осам влашких домаћинста-

---

ску реку код манастира Тумана, јужно од Голупца, други у Бобрешку реку источно од Манастирице, а трећи у Млаву, између села Српце и Љешница. Уп. Генералштабна карта Краљевине Србије 1:75.000, секције В. Градиште и Петровац; Пољопривредна карта Србије 1:25.000, секције Кладурово и Раброво. М. Стојаковић погрешно Дубоку у Пеку идентификује са Дубоком у Звижду, која иначе 1467. није ни уписана у дефтер, па зато границу између нахија Пек и Звижд уместо на планински венац Северног Кучаја спушта усред жупске области Звижда. Уп. карту у: *Braničevski tefter*, 308-309.

²³ Генералштабна карта Краљевине Србије 1:75.000, секција Петровац; Пољопривредна карта Србије 1:25.000, секција Божевац; Д. Ђокић -Д. Јацановић, *Топографска грађа Стига*, 91, 93.

²⁴ М. Стојаковић, *Braničevski tefter*, 108, где чита име села као Покојце, и 267, где чита Буковица; ВВА ТТД 16 (1476).

²⁵ Генералштабна карта Краљевине Србије 1:75.000, секција Жабаре; М. Миладиновић *Пожаревачка Морава*, Насеља 25 (1928) 105-106.

²⁶ Североисточно од Дубочке према селу Старчево (северно од Петровца на Млави) налази се заселак Бунетић, али би вероватно било сувише олако довести га у везу са селом Бунеи манастира Дренче.

ва, са седам придружених чланова.²⁷ Мишљења смо да се ово село може идентификовати са Дренчиним Хмељацима. За село Дражање је из саме повеље јасно да се налазило на реци Витовници, па како је наведено прво, пре Бегуноваца, Куле и Хмељака, треба претпоставити да је лежало негде између ушћа Витовнице у Млаву и Куле, на подручју данашњих села Батуше и Калишта.

Док се може утврдити да набрајање прва четири Дренчина браничевска села иде уз ток Витовнице, за наредна села се не може наћи неки географски редослед. Та околност онемогућава да се макар приближно лоцирају непозната села манастира Дренче у Браничеву. Што се Жрновнице тиче, са подручја Браничева позната су два таква топонима, оба из Раваничке повеље. Једна Жрновница, како је речено, наведена је приликом одређивања међа метоха који су чинили села Крушевац, Житковица, Гудречи и Војинци у Пеку, што упућује на прихватљивост наведеног Пурковићевог лоцирања овог села у околину Голупца. Поред ове Жрновнице, као међник села Летниковци, северозападно од Пожаревца, помиње се "жрновички" газ на Могили, отоци Млаве.²⁸ Како је приближни положај Жрновнице из околине Голупца ближи осталим Дренчиним селима, пре свега Гареву и Драгољевцу, од положаја оне која се могла налазити код Пожаревца, чини нам се вероватнијим да је Дренчино село било у Пеку. Убикација села Лачни остаје за сада немогућа, а његово поистовећивање са Лазницом у Хомољу, настало као последица погрешног Новаковићевог навођења његовог имена као Лазни, сасвим сигурно отпада.²⁹

Ако сада погледамо географски распоред насеља која су у Браничеву припадала манастиру Дренчи, можемо да видимо да ово властелинство није чинило заокружену просторну целину. Са друге стране, манастирска села већином нису била ни раштркана, већ су се у ланцу протезала са запада на исток, од Браничевског повијарца на

²⁷ М. Стојковић, *Bраничевski teftar*, 246; ВВА ТТД 16 (1476).

²⁸ А. Младеновић, *Повеље*, 53-54, 93-94; М. Пурковић, *Попис села*, 94. Г. Шкриванић, *Раваничко властелинство*, Манастир Раваница. Споменица о шестој стогодишњици (=Манастир Раваница), Београд 1981, 94.

²⁹ А. Младеновић, *Повеље*, 179, 181, 302; С. Новаковић, *Законски споменици*, 764; М. Пурковић, *Попис села*, 109. Уосталом, ни једно друго убицирано Дренчино село није било у Хомољу.

левој обали Млаве, преко долине Витовнице до долине Пека, образујући неправилну потковицу. Центар овог метоха, и географски и економски био је трг Кула. Неколико околних села (Дражање, Бегуновци, Хмељаци, Кобиље и вероватно Длбоки) било је и просторно обједињено у јединствен комплекс, а може се претпоставити да су се на њега својим атарима наслањали и Драгољевац и Гареве. Издвојена из овог ланца, али не и удаљена од њега, била би села Жрновница и Буковче, наравно, уколико су предложене убикације тачне. Закључак о географској (не)повезаности манастирских села донели смо имајући у виду и просторни распоред насеља на посматраном подручју у другој половини 15. века,³⁰ али је он ипак услован, будући да не познајемо положај три села (Алтоманце, Бунеи, Лачни). Остаје, наиме, могућност да су управо атари ових села повезивали Буковче или Жрновницу са осталим делом Дренчиног метоха. Није без значаја за организацију и економику овог властелинства ни чињеница да се оно протезало дуж или између важних путних праваца који су пролазили преко Браничевске земље, укључујући и једну трасу Цариградског друма.³¹

Разматрање Дренчиних поседа у Браничеву не може се завршити а да се не узму у обзир подаци из првих дефтера, који у близини Куле бележе два манастира. У попису из 1467. године уз пазарно место Кулу наведен је и манастир Раван, а уз село Брадачу манастир Гориле.³² Деценију касније, у манастиру поред села Брадаче живела су тројица монаха, из чега би произишло да су Гориле и Брадача

---

³⁰ Османски дефтери пружају нам податке о много већем броју насеља него што је то случај са средњовековним повељама. Зато је на основу дефтера могуће реконструисати мање-више потпуну мрежу насеља на подручју Браничева у другој половини 15. века.

³¹ Г. Шкриванић, *Путеви у средњовековној Србији*, Београд 1974, 82-87, 115-118; О. Зиројевић, *Цариградски друм од Београда до Софије (1459-1683)*, Београд 1970, 30-31, 144-145. Уп. карту у прилогу овог рада.

³² М. Стојакović, *Bраниčevski tefter*, 117, 210, чита име села као Брадачица и погрешно га идентификује са селом Брадарац североисточно од Пожаревца. Село је по попису из 1467. имало две куће, а 1476. године 11 хришћанских кућа и једну муслиманску. Брадача је била на граници нахија Лучица и Ждрело, па је у време првог пописа припадала Лучици, а у време другог Ждрелу. Да је у питању исто село, сведочи и то што је један од двојице његових житеља из 1467. уписан и деценију касније: ВВА ТТД 16 (1476).

један исти манастир. Манастир Раван код Куле није уписан у дефтер 1476. године, као ни касније, и од њега данас нема ни трага.³³ Манастир Брадача, посвећен Благовештењу, налази се око два километра југоисточно од Куле. Вековима је био у рушевинама, а недавно је обновљен. Предање које везује оснивање манастира за краља Вукашина и Вука Бранковића тешко да може бити историјски засновано, а друга верзија народне традиције приписује Брадачу кнезу Лазару. Тролисна основа храма упућује на закључак да је манастир највероватније савремен другим бројним браничевским светињама моравског периода.³⁴ Намеће се утисак да настанак манастира Раван и Брадача треба довести у везу са чињеницом да су се налазили на територији Дренчиног метоха.

2. Поседи манастира Ждрело

Манастир Ждрело, који се од 18. века назива Горњак, налази се на улазу у Горњачку клисуру, на левој обали Млаве. Манастир је основао кнез Лазар око 1379. године као боравиште старца Григорија Синаита Млађег и посветио га Ваведењу Пресвете Богородице.³⁵ Оснивачка повеља кнеза Лазара и потврда патријарха Спиридона биле су сачуване у позним преписима, вероватно из 18. века, који су уништени када су Немци запалили манастирску библиотеку и опљачкали ризницу 1942. године.³⁶ Дипломатичке карактеристике

³³ ВВА ТТД 16 (1476). Изгледа, дакле, да нису идентични Раван и Брадача, како то опрезно претпоставља О. Зиројевић, *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године*, Београд, 1984, 67, а прихвата М. Stojaković, *Vraničevski tefter*, 308-309 (карта).

³⁴ М. Милићевић, *Кнежевина Србија*, Београд 1876, 1031, 1082; В. Петковић, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, Београд 1950, 26; Д. Мишошевић, *Манастир Брадача*, *Viminacium* 6 (1991) 105-110; *Српска православна епархија браничевска. Шематизам 2003*, Пожаревац 2003, 221-223.

³⁵ О Григорију Синаиту Млађем: Ђ. Сп. Радојчић, *Григорије из Горњака*, ИЧ 3 (1952) 85-105. О манастиру Горњак: М. Цуњак, *Прилог проучавању манастира Горњака у Горњачкој клисури*, *Viminacium* 2 (1988) 46-50; *Idem*, *Светиње Горњачке клисуре*, Смедерево 2000, 19-68; В. Касалица, *Цркве и манастири у Горњачкој клисури*, *Viminacium* 8-9 (1994) 235-237; В. Ристић, *Моравска архитектура*, 214-215.

³⁶ Повеље су објавили: Ј. Вујић, *Путешествие по Сербии I*, Будим 1828, 71-76; F. Miklosich, *Monumenta serbica spectantia historiam Serbie Bosnie Raguisii*, Vindebonae 1858, 193-195, 212-214 (према Ј. Вујићу) и P. J. Šafarik, *Památky dřevního*

Набрајање поседа манастира Ждрело почиње од оних у његовој околини. Прво је село Бистрица са својим прецизно наведеним међама,³⁹ затим село Новаци, још једна Бистрица, село Ставинци и село Коварне са Хлахолима. Убикација ових насеља не представља никакав проблем, и он је одавно решен. Бистрица постоји и данас, село Новаци се налазило на истоименом потесу у атару села Ждрело, Ставинци су данашња Стамница, а Хлахоли Велико и Мало Лаоле. У атару Великог Лаола, на десној обали Млаве, јужно од Петровца, је и потес Коварње, негдашње село Коварне. Остала насеља налазе се између леве обале Млаве и Хомољских планина, југоисточно од Петровца на Млави. Повеља сведочи и о промени хидронимије: река Бистрица је данашња Бистричка (или Сува) река, Ореховица се сада зове Решковица, а Извор је поток Новац.⁴⁰ Једино што би овде евентуално могло бити спорно је питање друге Бистрице. Ово не зато што је необично да два села у суседству носе исто име, већ стога што би било логичније да буду наведена заједно, као ниже у тексту "обоји Марољевци" или "Хмељаци двоји" у Дренчиној повељи.⁴¹ Милица Николић ову другу Бистрицу доводи у везу са селиштем на месту Осредак, 4 км удаљеном од села Бистрице.⁴²

У повељи се затим набрајају поседи у разним деловима Браничева: Вошановац у Венчаници, Костолац на Млави,⁴³ Бискупље и

³⁹ А. Лома, *На именованим врелима. Осврт на нова издања средњовековних дипломатичких извора*, Ономатолошки прилози 17 (2004) 468-469, износи убедљиву претпоставку да је део описа међа у оригиналу гласио *горами виноу вк срзтеи*, тј. и *посред Луга шумама (брдима) опет у Чртеж*.

⁴⁰ Љ. Јовановић, *Млава*, Насеља српских земаља 2 (1903) 281-282, 378, 382-384, 386; М. Пурковић, *Попис села*, 63, 103, 121, 143, 153; М. Николић, *Властелинство*, 150-151; А. Крстић, *Читлук Али-бега Михалоглуа у Ждрелу*, Браничевски гласник 1 (2002) 46, 48-50. Овде треба приметити да М. Николић Ореховицу из текста повеље тумачи као име села (које је заиста постојало и забележено је у дефтеру 1476.), али је из контекста јасно да је овде реч само о водотоку: *Ibidem*, 151.

⁴¹ У дефтеру из 1467. Новаци су пописани одвојено, као Новац и Новац други, али је убележена само једна Бистрица: М. Стојковић, *Bраничевski teftar*, 92, 191. Деценију касније, пописан је само један Новац и једна Бистрица: ВВА ТТД 16 (1476); А. Крстић, *Читлук Али-бега*, 46-47.

⁴² М. Николић, *Властелинство*, 150.

⁴³ У транскрибованом и преведеном тексту повеље које доноси А. Младеновић, *Повеље*, 35, 40, запета је уместо иза речи Вошановац стављена иза речи Млава, па

Трстеник на Дунаву. Осим Трстеника, који је лежао око истоименог потока западно од Бискупља, остала насеља постоје и данас. Бискупље је западно од Великог Градишта, а Вошановац југозападно од Петровца. Све до 18. века село Костолац било је на десној обали Млаве, на месту античког Виминацијума, а данас се налази на левој обали те реке. Венчаница, која се као посебна предеона целина наводи само у овој повели, јавља се и на картама из 18. века.⁴⁴ Следе потом риболовна места на Дунаву, Вир више Пореча и Гребен, који одговарају, како је то већ утврђено, вировима Тахталија Велика и Мала, у непосредној близини сада потопљене Поречке аде и Гребена код Доњег Милановца.⁴⁵ У наставку се наводе села која је кнез Лазар даровао манастиру у Звижду и Хомољу. Крушевица је данашње Кучево, а Вољуја се налази источно од Кучева. Осаница (Вујић), Осаница (Шафарик) или Осљница (Младеновић) је Осаница северозападно од Жагубице. Долње Адујево се налазило на Адујевој реци, десној притоци Млаве, источно, односно југоисточно од Осанице, а ту негде морало је бити и Кисељево.⁴⁶

Довде је све било јасно. Наставак повеље је, међутим, проблематичан, и довео је, по нашем суду, до погрешних закључака. Наиме, претходни истраживачи су топониме између Кисељева и "се-

---

испада да је Вошановац на Млави. Јасно је да се одредница "на Млави" односи на Костолац.

⁴⁴ М. Пурковић, *Попис села*, 63, 74, 105, 150; М. Николић, *Властелинство*, 151-152; Д. Пантелић, *Попис пограничних нахија Србије после Пожаревачкога мира*, Споменик САН 96 (1948), Ебшелвицова карта у прилогу.

⁴⁵ Вирови су постојали до изградње Ђердапске хидроелектране и стварања вештачког језера: М. Николић, *Властелинство*, 152; С. Мишић, *Унутрашње воде и њихово коришћење у средњовековној Србији*, Додатак ИГ 1-2 (1990-1992) 34. Према усменом саопштењу др Срђана Катића, манастир Горњак имао је нека риболовишта на Дунаву и у 17. веку. Колеги Катићу захваљујем на овој информацији.

⁴⁶ М. Милићевић, *Кнежевина Србија*, 1033, 1035, 1087; М. Пурковић, *Попис села*, 58, 74, 102, 107, 123; М. Динић, *Браничево*, 87; М. Николић, *Властелинство*, 152. Идентификовање Кисељева са селом Кушљево у нахији Ждрело 1467. године, а које се налазило на потесу Кишљево, у атару Малог Лаола, како то чине А. Веселиновић, *Североисточна Србија*, 49, нап. 34а, и А. Младеновић, *Повеље*, 37, није могуће, јер се Кушљево не налази у Хомољу. Из истог разлога отпада и Пурковићев и Младеновићев покушај идентификације са Кисељевом на Дунаву, на шта је, уосталом, упозорио још М. Динић. За Кушљево видети: М. Стојакović, *Bраничевski tefer*, 92, 258; А. Крстић, *Читлук Али-бега*, 47.

ла на Млаве..." највећим делом тумачили као имена насеља. За М. Пурковића и М. Динића су осим *Градног пута* све остало називи села на властелинству манастира Ждрело.⁴⁷ Милица Николић се није експлицитно изјашњавала о карактеру ових топонима, али је бар неке од њих сматрала за села: Слатину је тражила на истоименом потесу у атару Великог Лаола, Врбовник на потесу Врбовац јужно од Лаола, а Прокоп на потесу истог имена јужно од села Орешковице (југозападно од Петровца, а јужно од Вошановца). Иста ауторка је за Мачкове претпоставила да су лежале уз Мачји поток између села Породин и Брзоходе (источно од Жабара, западно од Вошановца), а Падине је идентификовала са истоименим топонимом између Мачјег и Мајурског потока код села Брзоходе. Коначно, Дуб би одговарао селу Дубочка, северозападно од Петровца.⁴⁸

Колико год овакве убикације имале смисла, будући да се ради о локалитетима око Лаола и Вошановца, који су припадали манастиру Ждрело, и будући да је Врбовац некад био село, а да на Прокопу постоје остаци старог насеља,⁴⁹ ови закључци ипак подлежу сумњи, из више разлога. Прво, код свих дарованих насеља или испред њиховог имена стоји одредница *село*, или се иза њега наводи *с всеми међами и правинами*, а често и једно и друго. То, међутим, није случај ни са једним топонимом у овом делу повеље. Друго, сви наведени топоними би могли бити имена села, али још и пре називи мањих локалитета, земљишта, односно потеса. Ако је за *Градни пут* (градски пут) и *Бланенкијев лаз* (крчевину) сигурно да су у питању микротопоними, то је извесно и за *Прокоп*, *Слатину*, *Головрх*, *Мач-*

⁴⁷ М. Пурковић, *Попис села*, 63, 76, 80, 91, 98, 116, 132, 141; М. Динић, *Браничево*, Српске земље, 88. Његове закључке прихватио је и А. Веселиновић, *Североисточна Србија*, 50.

⁴⁸ *Градни пут* је довела у везу или са локалитетом Градац код В. Лаола, или са градским путем који је ишао од града Браничева, а Головрх са Голим Брдом код Вошановца: М. Николић, *Властелинство*, 153-154, и карта. Уп. Љ. Јовановић, *Млава*, 251, 282-283, 327, 378; М. Миладиновић *Пожаревачка Морава*, 101, 123.

⁴⁹ Љ. Јовановић, *Млава*, 281-283, 312, 327, 374; М. Николић, *Властелинство*, 153, наводи да је на немачкој војној карти из 1914. (размер 1:200.000, секција Петровац) Слатина код Лаола уцртана као насеље. Уцртан је, међутим, само један објекат поред пута, баш као и на српској Генералштабној карти из 1882, размер 1:75.000, секција Горњак Клисура. Љ. Јовановић 1903. уопште не бележи Слатину као савремено или негдашње насеље.

кове падине (вероватније него: Мачкове, Падине) и Дуб (храст, дрво).⁵⁰ Идентификација овог последњег са Дубочком и Врбовника са Врбовцем (мезра 1467. и 1476. године)⁵¹, и језички је недовољно поуздана. Треће, ниједан од наведених топонима није убележен као село или мезра у првим османским дефтерима. Постоје, наравно, средњовековна села у Браничеву која се не јављају у дефтерима - према нашим истраживањима, таквих је нешто више од 19%, али не може бити случајност да се баш ни једно од осам села наведених једно за другим не попише сто година касније.

Према нашем мишљењу, разматрани топоними не представљају називе села дарованих манастиру Ждрело, већ међнике неког од његових поседа. Сматрамо, такође, да је текст повеље у овом делу искварен приликом преписивања, што отвара могућност за различита тумачења. Како ова група топонима иде после хомољских села Осанице, Доњег Адујева и Кисељева, они би могли бити у Хомољу. У овој области постоје потеси Врбовац, Лазине, Мечкова Страна, двоје Падине и Слатина, али се не може знати да ли неки од њих има икакве везе са средњовековним топонимима. Већина наведених потеса налази се у атару Крепољина.⁵² Ако се узму у обзир убикаци-

---

⁵⁰ Уп. топониме Слатина, Прокоп, Падине: Љ. Јовановић, *Млава*, 316, 327, 362, 365, 367, 370, 374, 379, 382, 410; М. Миладиновић, *Пожаревачка Морава*, 72, 88, 91, 107, 112, 115, 121-123; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika IX*, JAZU, Zagreb 1924-1927, 556, s. v. 2. *Padina, Padine*; *Rječnik XII*, 1936, 331, s. v. *Prokop*; *Rječnik XV*, 1955, 439-440, s. v. *Slatina*. Топоними Гола Глава, Гола Главица, Голо Брдо, Голи Брег, Гола Чука: Љ. Јовановић, *Ibidem*, 251, 259, 315-316; М. Миладиновић, *Ibidem*, 72, 83, 101, 128. Са друге стране, мора се имати у виду да је већина насеља на овим просторима мењала током времена своју позицију на терену. Већи број села је, на пример, пресељаван по наредби кнеза Милоша. Зато у атару многих села постоји једно или више селишта, па није лако утврдити да ли је такво селиште остало неког ишчезлог, или само пресељеног насеља. Нарочито се мора бити опрезан када су у питању микротопоними који се често јављају, као што је то Прокоп.

⁵¹ М. Стојковић, *Bраничевski tefter*, 182; ВВА ТТД 16 (1476).

⁵² Потес Лазине налази се југоисточно од Крепољина, на левој обали Млаве, а потес Мечкова Страна код ушћа реке Крупаје у Млаву, јужно од Крепољина, северо-западно од села Сиге. Слатина је потес северно од Крепољина, Талу Падине се налазе између Осаничке и Адујеве реке јужно од Осанице, а Падине Мика је западно од Осанице. Потес Врбовац налази се југоисточно од села Изварице. Уп. Пољопривредна карта 1:25.000, секције Крепољин, Осаница, Сиге, Изварица.

А. Лазић, *Економски центри Хомоља и Звижда*, Гласник Српског географског друштва 14 (1928) 122, сматра да су села Прокоп и Врбовник била у Хо-

је које је предложила Милица Николић, може се помишљати и да су у питању међници села Коварне и Хлахоли, што би подразумевало велико ремећење текста повеље приликом преписивања. Коначно, треба имати у виду да се микротопонимија током времена највише мења, и да је, уопште узевши, врло мало локалитета који се као међници наводе у српским средњовековним повељама убицирано. Зато је можда узалудан покушај да спорне топониме из повеље манастира Ждрела пронађемо данас на терену.

Овде треба скренути пажњу на још једну околност која пружа могућности за различита тумачења текста повеље. У издањима Вујића и Миклошича *село на Млаве* одвојено је запетама од речи *обоји Маролевци*, а код Шафарика такве запете нема.⁵³ Зато је за Милицу Николић *село на Млаве* посебан топоним, за који износи претпоставку да је идентично са данашњим Великим Селом јужно од Малог Црнића.⁵⁴ Како су се и Маролевци налазили на Млави, извесно је да се одредница *село на Млаве* односи управо на ово насеље. Маролевци (Горњи и Доњи) одговарају данашњем Маљуревцу, североисточно од Пожаревца, а Малковци, које је кнез Лазар 1381. поконио манастиру Раваници, налазили су се северно од Пожаревца, вероватно на подручју данашњег Ћириковца.⁵⁵ Дакле, ни *Зљчић*, *Луг на Кринчица*, *Јазвине* (јаме, јазбине), *Орехов кључ* нису села,⁵⁶

мољу, да је Прокоп обновљен под именом Пешчаница, али да је опет расељен. Уп и А. Веселиновић, *Североисточна Србија*, 48. Село Пешчаница у Хомољу постојало је у другој половини 15. века: М. Стојковић, *Браничевски тефтер*, 50; ВВА ТТД 16 (1476).

⁵³ Ј. Вујић, *Путешествие*, 72; Ф. Miklosich, *Monumenta serbica*, 194, Р. Ј. Šafarik, *Ratátka*, 104; А. Младеновић, *Повеље*, 29, 31-32. Овај аутор, међутим, у транскрибованом тексту и у преводу (*Ibidem*, 35, 40) као једну целину доноси "Дуб село на Млаве", што не само да не одговара ниједном издању повеље, већ није ни логично, будући да се одредница *село* налази увек испред, а не иза имена насеља.

⁵⁴ М. Николић, *Властелинство*, 154.

⁵⁵ Село Малковци налазило се између Рукомије, Маролеваца, Летниковаца и "Забела господаревог": А. Младеновић, *Повеље*, 53, 58, 77, 93; М. Динић, *Браничево*, 85; М. Благојевић, *Средњовековни забел*, ИЧ 14-15 (1966) 4; Г. Шкриванић, *Раваничко властелинство*, 247; А. Веселиновић, *Североисточна Србија*, 45.

⁵⁶ М. Пурковић, *Попис*, 95, 120; М. Динић, *Браничево*, 88; А. Веселиновић, *Североисточна Србија*, 50. За разлику о њих, М. Николић, *Властелинство*, 154, не изјашњава се о томе шта ови топоними заправо представљају.

већ микротопоними,⁵⁷ наведени уз реку Млаву у контексту одређивања граница села *обоји* Маролевци према суседним Малковцима.⁵⁸ Није стога ни чудно што таквих села нема ни у првим османским дефтерима.

Последње село које се наводи у кнежевој даровној повељи манастиру Ждрело је Ослница. И његове међе су описане, из чега се види да се село налазило поред Млаве, и једне њене притоке. Како опис међа полази од Кошарне, а завршава се са ушћем *отоки тоје*, чини се да је име ове Млавине притоке управо Кошарна. Речица Чокордин, лева притока Млаве, у коју се улива код Великог Села, у свом средњем току носи назив Жестила, а у горњем, између Орешковице и Вошановца, зове се Кошарња.⁵⁹ За смештање Ослнице на ову реку, нужно је претпоставити да се у средњем веку Чокордин целом дужином свог тока звао Кошарна, јер се село Ослница налазило код ушћа Кошарне у Млаву. Док код Вујића и Миклошича у опису међа стоји *подз дхликмз и ваврздикмз*, у Шафариковом издању то место гласи: *подхліемз и сз ваврздіемз*, што опет отвара могућности различитог тумачења.⁶⁰ Једно би било да међа Ослнице са Халдујем (уколико је ово име села) иде *подолијем и забрдијем*, односно *долином и забрђем, такође делом на ушће те отоке која увире у Млаву*. Како се западно од Петровца налази село Забрђе, посведочено и у другој половини 15. века,⁶¹ имала би смисла и варијанта да међа са Халдујем иде *подолијем*, а са Забрђем *такође делом...* итд.⁶²

---

⁵⁷ Потес Јазвине налази се западно од Ћириковца: Пољопривредна карта 1:25.000, секција Костолац. Кључ може да буде речна окука, земљиште захваћено речном окуком, или јак извор, врело: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика IX*, Београд 1975, 651-652, s. v. кључ.

⁵⁸ А. Младеновић, *Повеље*, 34, истиче да је у оригиналу овај део повеље могао да гласи *и през Млаву у Луг на Кринчицах*, тј. да је међник ишао правцем *и преко Млаве у Луг на Кринчицама*.

⁵⁹ Јб. Јовановић, *Млава*, 327, 333; М. Николић, *Властелинство*, 155. Потес Кошарна постоји и код села Влашки До, где се налазило село пописано 1467. и 1476. године: М. Стојакović, *Braničevski tefter*, 137; ВВА ТТД 16 (1476); М. Миладиновић, *Пожаревачка Морава*, 86.

⁶⁰ Ј. Вујић, *Путешествие*, 72; Ф. Miklosich, *Monumenta serbica*, 194, P. J. Šafarik, *Ratátku*, 104; А. Младеновић, *Повеље*, 29, 31-32.

⁶¹ М. Стојакović, *Braničevski tefter*, 100, 279, 281; ВВА ТТД 16 (1476).

⁶² Уп. А. Младеновић, *Повеље*, 39-40.

Код разматрања ове опције ваља узети у обзир и то да се у другој половини 15. века на територији данашњих села Орљево и Велики Поповац, где би требало тражити Ослницу, налазило више других насеља.⁶³ Не може се тврдити да су сва она егзистирала век раније, али постојање макар једног од њих онемогућава да међа Ослнице са Забрђем иде на ушће Кошарне (Чокордина).

Већ је М. Николић изнела претпоставку да је ова Ослница можда идентична са напред наведеном Осаоницом у Хомољу.⁶⁴ Мишљења смо да оваква идентификација има смисла, те да у том случају Халдуј треба поистоветити са Адујевом. Наиме, када је Осаница први пут поменута у тексту повеље, нису описане њене међе, а облик имена *Адујево* је врло вероватно познији.⁶⁵ Не треба губити из вида да је препис који је до нас дошао писан рускословенским језиком (како је и објављен код Вујића) и да су у њему топоними највећим делом дати у облику који се користио у 18. веку. Тек су каснији издавачи Миклошич и Шафарик језик повеље усаглашавали са нормама 14. века, а у том послу недавно им се придружио и А. Младеновић. И Осаница је у Шафариковом издању, насталом на основу преписа повеље који је учинио Вук Караџић, први пут наведена као Осаоница, а други пут као Ослница.⁶⁶ Ако су ове две Осанице идентичне, намеће се питање зашто су њене међе и правине наведене на крају, а не тамо где је први пут поменута. Такође није јасно зашто Маролевци нису забележени уз поседе на Млави и Дунаву, уз које географски припадају. Могуће је да су омашком испуштени, па су додати накнадно, било у оригиналу, било у препису. Није, уосталом, познато ни да ли је препис који је науци доступан настао са оригинала, или неког другог преписа. У овом другом случају, који није искључен, грешке у тексту могле су се кумулативно повећавати, а могуће су и намерне интерполације.

⁶³ Између Забрђа и ушћа Чокордина у Млаву, налазила су се, идући са југа на север, села Панково и Подлужје, затим Радинац, Горњи и Доњи Поповац и Бресница: М. Стојакović, *Braničevski teftar*, 121, 209, 214, 226, 234, 278, и карта; ВВА ТТД 16 (1476).

⁶⁴ М. Николић, *Властелинство*, 155.

⁶⁵ На једној аустријској карти Баната из 1723-1725. године убележено је као Haduieva: А. Лазић, *Економски центри Хомоља и Звижда*, 122-123.

⁶⁶ Ј. Вујић, *Путешествие*, 72; F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 194, P. J. Šafarik, *Ramátku*, 104; А. Младеновић, *Повеље*, 29, 31-33.

Раваничка повеља наводи Вошановац и Крушевицу међу селима које је кнез Лазар даровао својој најзначајнијој задужбини.⁶⁷ Да ли је кнез одузео ова села од манастира Ждрело и поклонио их затим Раваници? Оваква пракса била је иначе врло ретка у средњовековној Србији,⁶⁸ а посебно треба имати у виду да је у време издавања горњачке повеље формирање раваничког властелинства већ било у току.⁶⁹ Не може се стога искључити могућност да су горњачка или раваничка повеља приликом преписивања интерполиране. Радмила Тричковић је сматрала да је раваничка повеља интерполирана крајем 17. века, када су у њу унета и она насеља којих није било у средњем веку. Њена аргументација заснивала се на чињеници да многа од насеља наведених у преписима повеље нису убележена у браничевском дефтеру из 1467. године, али их има у попису из 1741. године (као и у харачком списку из 1684. године).⁷⁰ Већина тих села јавља се, међутим, у дефтеру из 1476. године, када су насељена власима. То сведочи да се ипак ради о старим средњовековним насељима, запустелим у време османског освајања 1458. године, што је сасвим сигурно и разлог што нису била пописана 1467. године.⁷¹ Тиме сумња Р. Тричковић у веродостојност преписа Раваничке повеље умногоме губи на уверљивости. Следствено томе, и иначе споран препис горњачке повеље постаје још сумњивији. Уколико је кнез Лазар заиста села Вошановац и Крушевицу одузео Ждрелу и доделио их Раваници, вероватно је на неки начин овај губитак надокнадио Григоријевом манастиру.

---

⁶⁷ А. Младеновић, *Повеље*, 53-54, 93-94.

⁶⁸ За случајеве отуђења манастирских посела уп. М. Благојевић, *Манастирски поседи Крушевачког краја*, 29-34; С. Мишић, *Поседи манастира Светог Петра Коршког*, ИГ 1-2 (1989) 50-51.

⁶⁹ Првом, несачуваном повељом из 1376/77. године кнез је Раваници даровао поседе у околини манастира, а 1381. године издао је велику повељу којом је својој задужбини поклонио 148 села, пет панађура, три брода и 150 литара сребра од новобрдске царине: С. Ћирковић, *Раваничка хрисовуља*, Манастир Раваница, 82.

⁷⁰ Р. Тричковић, *Туприја и Средње Поморавље до Првог српског устанка*, Бој на Иванковцу 1805. године, Београд 1979, 98-106.

⁷¹ Од 20 села на делу властелинства у околини манастира Раванице која нису пописана 1467. године, а јављају се у 17. и 18. веку, њих 14 убележено је 1476. године: А. Младеновић, *Повеље*, 52, 91-92; ВВА ТТД 16 (1476).

На крају, резултат до кога смо дошли је следећи: властелинство манастира Ждрело обухватало би села Бистрицу, Новце, Стамницу, Коварне и Хлахоле у долини Млаве, близу самог манастира, затим Вошановац у *Венчаници*, Костолац и обоје Маролевце недалеко од ушћа Млаве, Бискупље и Трстеник поред Дунава, Крушевицу и Вољују у Звижду, Осаницу, Доње Халдуј(ево) и Кисељево у Хомољу, као и дунавске вирове код Пореча и Гребена. Као што се види, манастирско властелинство састојало се из просторно удаљених делова. Највећи број посела био је у близини манастира, западно од Горњачке клисуре, у Горњој Млави, или источно од ње, у Хомољу. Три села и два риболовишта на Дунаву, као и Маролевци на Млави, имали су значајну улогу у снабдевању манастира рибом.⁷² Иако удаљени једни од других, сви ови метоси су међусобно и са манастиром били добро повезани главним саобраћајницама које су пролазиле преко Браничевске земље.⁷³ Остаје, међутим, отворено питање да ли је предочени изглед властелинства резултат донације кнеза Лазара, или фалсификовања, односно интерполирања манастирске повеље у каснијем времену.

Две средњовековне цркве се вероватно могу довести у везу са метохом манастира Ждрело у Горњој Млави. Манастир Ђеринац се налазио на десној обали Бистричке реке, узводно од села Бистрица, испод једне окомите кречњачке стене. На старим манастирским темељима подигнута је 1937. године нова парохијска црква Светог цара Константина и царице Јелене. Почетком 20. века око цркве су били видљиви остаци зидина.⁷⁴ Изгледа да је овај манастир био убељен у пописима из друге половине 15. века.⁷⁵ Остаци манастира

⁷² С. Мишић, *Унутрашње воде*, 34.

⁷³ Видети напомену 31.

⁷⁴ Љ. Јовановић, *Млава*, 387, 390; В. Петковић, *Преглед*, 26; Д. Радовановић, *Археолошка налазишта*, 244; *Шематизам 2003*, 117, 316; А. Крстић, *Читлук Али-бега*, 52-53.

⁷⁵ М. Стојковић, *Bраничевski tefter*, 93, идентификује манастир Равање на Али-беговом читлуку са манастиром Ђеринац. У попису из 1476. године уз село Бистрицу уписан је манастир чије име О. Зиројевић, *Цркве и манастири*, 84, и Е. Миљковић, *Прилог проучавању почетака исламизације у Браничеву 1467-1476. године*, ЗМСИ 47-48 (1993) 130, читају као Горњак. Име манастира би се могло читати и као Ђерна: ВВА ТТД 16 (1476); А. Крстић, *Читлук Али-бега*, 52-53. Чињеница да је уписан уз село Бистрицу ишла би у прилог тумачењу да је у питању Ђеринац. Са друге стране, како је село Бистрица крајем 14. века било посед манастира Ждрело, можда су и село и манастир крајем 15. века припадали истом тимару. У

Орешковице, који је био посвећен Светој Тројици, налазе се на потесу Решковица поред истоимене реке, између села Бистрица и Ждрело. Црква, од које су остали темељи, имала је триконхалну основу. Према исказу његових монаха из 1582. године, манастир је био задужбина кнеза Лазара.⁷⁶

Посебно су занимљиви трагови старог рударства у долини потока Решковица. Веће рударско насеље налазило се на обема обалама овог потока, на месту где он излази из клисуре. Овде се руда вероватно експлоатисала још од праисторије, као и у римско доба, док остаци седам већих шљачишта указују на могућност средњовековног и османског рударења. На основу узорака узетих са двеју депонија, утврђено је да у њима има примеса бакра и олова у основној гвозденој руди. У старим шљакама било је око 5% гвоздене и 0,25% бакарне руде. Милан Ђ. Милићевић је овде приликом обиласка зарушеног објекта познатог као *Кузница* видео зидине некадашње топонице или бакарног самокова, око које је било мноштво затрављене шљаке и остатака руде. Старо рударско окно на локалитету *Мајдан* постоји и више некадашњег манастира Ђеринац.⁷⁷ Не може се, међутим, рећи да ли је било рударења на том терену у време док је он припадао властелинству манастира Ждрело, као ни то да ли је и какве приходе од евентуалне рудне експлоатације уживао Григоријев манастир.

После османског освајања Србије 1459. године, манастири Дренча и Ждрело изгубили су своје браничевске поседе, који су прешли у руке турских тимарника.⁷⁸

том случају, био би то први помен другог имена манастира - Горњак, за које се до сада сматрало да датира из 18. века.

⁷⁶ Стара црква била се *пришествиємъ многоꙋ ради лхѣтъ* порушила, па је братство од цара Ивана Грозног тражило да помогне изградњу новог храма: С. Димитријевић, *Документи који се тичу односа између Српске цркве и Русије у 16. веку*, Споменик 39 (1903) 35-36; В. Петковић, *Преглед*, 230; М. Динић, *Браничево*, 105; Д. Радовановић, *Археолошка налазишта*, 245; *Шематизам 2003*, 271; А. Крстић, *Читлук Али-бега*, 49-50. Манастир се данас обнавља, али не на старим темељима, већ се недалеко од њих гради нова црква.

⁷⁷ М. Милићевић, *Кнежевина Србија*, 1031; Љ. Јовановић, *Млава*, 385, 391; Д. Мркобрад, *Средњовековно рударство на простору источне Србије*, Археологија источне Србије, Београд 1997, 156-157, 159.

⁷⁸ М. Стојаковић, *Браничевски тефтер*, 47, 81, 87, 92, 108, 115, 116, 134, 143, 146, 180, 191, 210, 211, 222, 229, 267; ВВА ТТД 16 (1476); А. Крстић, *Читлук Али-бега*, 46.

Aleksandar KRSTIĆ

THE ESTATES OF MONASTERIES DRENČA AND ŽDRELO
IN BRANIČEVO IN THE TIME OF PRINCE LAZAR

Summary

In 1382 monk Dorotej and his son Danilo, the founders of monastery Drenča, endowed their foundation with a market place and thirteen villages in the region of Braničevo. The location of nine of these villages can be identified (three are still extant), and two more villages can be approximately located. The market place Kula and five villages in the lower reaches of the Vitovnica river formed a spatially unified group, and the other villages which have been identified were not far from them. The estate lay along or between important communications in the Braničevo region, including a stretch of the main road to Constantinople.

In about 1379 Prince Lazar issued a charter to monastery Ždrelo (Gornjak) whereby he endowed it with numerous estates in Braničevo. The charter was preserved in a poor late copy, probably from the eighteenth century, which was destroyed in 1942. It is possible that some portions of the text were interpolated into the charter when it was transcribed. These circumstances make it difficult to interpret the evidence it contains concerning the estates bestowed on the monastery. The monastic landed estate included six villages near the monastery in the valley of the river Mlava, five villages near or on the banks of the Danube, one in the area of Venčanica, two villages in the area of Zvižd, and three in the region of Homolje. In addition to that, the monastery was endowed with two fishing posts on the Danube near modern Donji Milanovac. Although distant from one another, each of these holdings was connected with the other estates and with the monastery by good communications. The paper suggests that a number of toponyms quoted in the charter do not stand for the names of villages, as it was previously supposed, but are microtoponyms used to define village boundaries.

Both monasteries lost their property after the Ottoman conquest of Serbia in 1459. A number of their villages passed into the hands of Turkish feudal lords (spahies), and seven villages were abandoned.

